EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

Eduskunta, Perustuslakivaliokunta

LAUSUNTO

4.2.2026

Viite: Perustuslakivaliokunnan asiantuntija- ja lausuntopyyntö 22.1.2026

EOAK/605/2026 KUULEMINEN, K 17/2025 VP EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KERTOMUS VUODELTA 2024

Perustuslakivaliokunta on kutsunut oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiehet kuultavaksi eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta vuodelta 2024.

Toivon, että kertomus antaa perustuslakivaliokunnalle mahdollisuuden arvioida lainsäädännön ja julkisen hallinnon tilaa sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Kertomuksen yleisesittelynä lausun kunnioittavasti seuraavan.

1 PUHEENVUOROT

Vakiintuneeseen tapaan kertomuksen alussa on oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot kunkin itse valitsemasta aiheesta.

Oikeusasiamiehen valtiosääntöisen aseman ja riippumattomuuden turvaaminen

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen toteaa puheenvuorossaan, että oikeusasiamiehen riippumattomuutta loukkaisi se, että joku hänen valvontansa alainen viranomainen, esimerkiksi muu valvontaviranomainen, voisi kohdistaa valvontaa oikeusasiamieheen eli valvoa valvojaansa. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että tämä ei ole valtiosääntöisesti mahdollista.

Eräissä tilanteissa jokin perustuslain mukaan oikeusasiamiehen valvonnan piiriin kuuluva taho on ollut vaarassa jäädä oikeusasiamiehen valvontavallan ulkopuolelle. Tällainen tilanne nousi esille käsiteltäessä Naton ja Yhdysvaltojen joukkojen Suomen alueella tapahtuvaa julkisen vallan käyttöä. Perustuslakivaliokunta ei tällaisessakaan sääntely-yhteydessä halunnut sulkea pois ylimpien laillisuusvalvojien toimivaltaa, vaan jätti sen heidän tapauskohtaisesti arvioitavaksi.

Ylimmälle laillisuusvalvojalle ei sovi minkään toiminnan ”operatiivinen” valvonta, millä Jääskeläinen tarkoittaa jatkuvaa ja yksityiskohtaista valvontaa, tai jonkin meneillään olevan toiminnan valvontaa. Jos oikeusasiamies puuttuisi vireillä olevaan asiaan tai meneillään olevaan toimintaan, oikeusasiamies ei enää voisi riippumattomasti ja objektiivisesti arvioida samaa asiaa jälkikäteisessä laillisuusvalvonnassa.

Jääskeläinen arvioi, että suurimmat edellä mainittuihin tilanteisiin liittyvät uhat tulevat Euroopan unionin suoraan sovellettavasta lainsäädännöstä. Tämä johtuu siitä, että muissa unionin jäsenmaissa ei ole valtiosääntöiseltä asemaltaan ja toimivaltuuksiltaan Suomen oikeusasiamieheen ja oikeuskansleriin verrattavia laillisuusvalvojia.

Oikeusasiamiehen rooli lakien perustuslainmukaisuuden jälkivalvonnassa

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin tarkastelee puheenvuorossaan oikeusasiamiehen roolia lakien perustuslainmukaisuuden jälkivalvonnassa.

Lakien perustuslainmukaisuuden valvonnasta käyty keskustelu oli kertomusvuoden aikana erityisen vilkasta. Useat asiantuntijat ilmoittivat siirtyneensä kannattamaan lakien perustuslainmukaisuuden jälkivalvonnan vahvistamista ja mahdollisesti perustuslakituomioistuimen perustamista. Vähemmälle huomiolle on jäänyt kysymys siitä, miten lakien perustuslainmukaisuutta koskevat asiat tulisivat jälkivalvonnassa vireille.

Niissä maissa, joissa on perustuslakituomioistuin tai tuomioistuimille kuuluu toimivalta tutkia lakien perustuslainmukaisuutta, toimivalta saattaa säännösten perustuslainmukaisuus tuomioistuimen tutkittavaksi on usein oikeusasiamiehellä. Joillakin oikeusasiamiehillä on myös toimivalta pyytää tuomioistuinta vahvistamaan, täyttävätkö lait valtiota velvoittavissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa asetetut vaatimukset.

Toimivalta saattaa parlamentin hyväksymän lain perustuslainmukaisuus tuomioistuimen tutkittavaksi on voitu rajata siten, että oikeusasiamiehellä on oikeus saada asia vireille, vain kun kysymys on tullut hänen arvioitavakseen konkreettisessa kanteluasiassa. Usein oikeusasiamiehen toimivaltaa ei kuitenkaan ole rajoitettu konkreettisiin tilanteisiin, vaan arvioita voidaan pyytää myös abstraktissa tilanteessa.

Euroopan neuvoston Venetsian toimikunta on toistuvasti suositellut, että oikeusasiamiehille tulisi antaa toimivalta pyytää perustuslakituomioistuimelta abstraktia kannanottoa perusoikeuksiin vaikuttavan lain perustuslainmukaisuudesta.

Mikäli perustuslain 106 §:n ilmeisyysvaatimusta koskeva perustuslain muutos etenisi, olisi samassa yhteydessä mahdollista arvioida, voisiko oikeusasiamies saattaa käsiteltävänään olevan kantelun yhteydessä esille tulleen kysymyksen sovellettavan lain säännöksen perustuslainmukaisuudesta tuomioistuimen (lähinnä korkeimman oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden) ratkaistavaksi.

Oikeusasiamies tulkitsee ja kehittää hyvää hallintoa

Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja tarkastelee puheenvuorossaan eräitä hallinnon yleislakien tulkintakysymyksiä, jotka ovat usein esillä oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa. Oikeusasiamies valvoo perinteisesti viranomaismenettelyn laillisuutta, jolloin hallinnon yleislait ovat keskeisiä. Ne tähtäävät siihen, että jokaisen oikeus asian asianmukaiseen käsittelyyn ja hyvään hallintoon toteutuu perustuslain mukaisesti. Hyvä hallinto on oikeusasiamiehen perusoikeuksien valvontatehtävän ydintä. Yleisimmin kyse on julkisuuslain, hallintolain ja kielilain soveltamisesta.

AOA Sarja tarkastelee lähemmin viranomaisen päätöksentekoon liittyviä kysymyksiä, eri lakien mahdollistamia tapoja hankkia tietoja viranomaisilta ja kielellisiin oikeuksiin liittyviä kysymyksiä. Etenkin viimeksi mainituissa painopiste on muuttunut perinteisen viranomaisasioinnin kielikysymyksistä viranomaisten verkkosivujen, sosiaalisen median käytön, yksittäisten varsin erityistenkin kielikysymysten ja vieraiden kielten käytön arviointiin.

Vanhimmat yleislait ovat olleet perusratkaisuiltaan voimassa lähes sellaisinaan jo pitkään, noin 20–25 vuotta, eivätkä ne aina anna yksiselitteisiä vastauksia. Toisaalta lakien väljyys mahdollistaa tulkitsemisen, mikä vähentää muutostarpeita. Silti näitäkin lakeja on hyvä aika ajoin tarkastella. On tärkeää, että eri tarkoituksiin ja eri aikoihin säädetyt yleislait ovat selkeitä ja ajantasaisia paitsi itsessään myös suhteessa toisiinsa. Julkisuuslain uudistaminen onkin oikeusministeriössä vireillä. Tarkastelun tarvetta liittyy myös kielilakiin, saamen kielilakiin ja hallintolakiin.

2 OIKEUSASIAMIESINSTITUUTION TILA VUONNA 2024

Vuosi 2024 oli Suomen oikeusasiamiesinstituution 105. toimintavuosi. Oikeusasiamiehenä toimi Petri Jääskeläinen ja apulaisoikeusasiamiehinä Maija Sakslin ja Mikko Sarja. Allekirjoittanut toimi apulaisoikeusasiamiehen sijaisena yhteensä 67 päivän ajan.

Apulaisoikeusasiamiehet ratkaisevat heille kuuluvat asiat itsenäisesti ja samoin valtuuksin kuin oikeusasiamies. Oikeusasiamies muutti tehtävänjakoa siten, että 18.10.2024 lukien AOA Sakslinille siirtyivät varusmiesten terveydenhuoltoa ja vankiterveydenhuoltoa sekä AOA Sarjalle sananvapautta koskevat asiat. Yksityiskohtainen oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten työnjako on kertomuksen liitteessä 2.

Suomalaisen oikeusasiamiesinstituution vahvuus on sen perustuslaillinen asema, laajat tiedonsaantioikeudet ja se, että oikeusasiamies voi valvoa kaikkia julkisia tehtäviä hoitavia tahoja – myös yksityisiä toimijoita, kun niillä on julkisia tehtäviä. Samalla valtiosääntöinen tehtävä ja asema myös turvaa oikeusasiamiehen tosiasiallista itsenäisyyttä ja riippumattomuutta.

Oikeusasiamies on riippumaton ja toimii valtiovallan perinteisen kolmijaon (lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovalta) ulkopuolella. Hyvin toimivassa

oikeusvaltiossa ylimmän laillisuusvalvojan yhtenä keskeisenä tehtävänä on seurata, että ensisijaiset valvonnan järjestelmät ja säännönmukaiset oikeussuojakeinot toimivat asianmukaisesti. Yleiskuvassa viranomaisten sisäistä laillisuusvalvontaa suoritetaan pääosin asiallisesti. Erityisvaltuutettujen toiminnasta tulee oikeusasiamiehelle vain vähän kanteluita, ja ne koskevat pääsääntöisesti asian käsittelyn viipymistä.

Oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä on Ihmisoikeuskeskus, jolla on ihmisoikeusvaltuuskunta. Ihmisoikeuskeskus on toiminnallisesti itsenäinen, mutta hallinnollisesti osa oikeusasiamiehen kansliaa. Vuonna 2024 oikeusasiamies nimitti Ihmisoikeuskeskuksen uudeksi johtajaksi Jarna Petmanin sekä asetti uuden ihmisoikeusvaltuuskunnan kaudelle 1.4.2024–31.3.2028. Oikeusasiamies, Ihmisoikeuskeskus ja ihmisoikeusvaltuuskunta muodostavat yhdessä YK:n ns. Pariisin periaatteiden mukaisen Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution.

Organisaatiorakenne on osoittautunut onnistuneeksi. Ihmisoikeuskeskuksen tehtävät ja erityisasiantuntemus tukevat oikeusasiamiehen laillisuusvalvontaa sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvontaa. Ihmisoikeuskeskus puolestaan voi hyödyntää oikeusasiamiehen valvonnan havaintoja mm. omassa tiedotus-, koulutus-, tutkimus ja seurantatehtävässään, ja siten myös tukea oikeusasiamiehen kannanottojen vaikuttavuutta.

Oikeusasiamiehelle myönnettiin vuotta 2024 varten yhteensä 8 284 000 euron määräraha (7 459 000 euroa vuonna 2023). Tästä määrärahasta käytettiin vuonna 2024 yhteensä 7 940 753,88 euroa, eli 95,86 %. Vuoden 2024 lopussa kanslian henkilöstömäärä oli 85 (83), oikeusasiamies ja kaksi apulaisoikeusasiamiestä mukaan lukien. Näillä resursseilla on saatu säilytettyä jo vuodesta 2013 saakka toteutunut tavoite kaikkien kantelujen enintään yhden vuoden käsittelyajasta, eli vuodenvaihteessa seuraavalle vuodelle ei ole siirtynyt yli vuoden vireillä olleita kanteluasioita.

Resurssien näkökulmasta oikeusasiamiehen toimintakyky riippuu voimakkaasti kanteluiden määrästä, koska kaikki kantelut on käsiteltävä.

Vuonna 2024 kanteluita saapui 6 088 (7 124 vuonna 2023). Tämä on reilu 1 000 (14,5 %) edellisvuotta vähemmän ja selkeästi vähemmän kuin huippuvuonna 2021 (7 700), jolloin pelkästään koronapandemiaan liittyviä kanteluita saapui noin 1 000.

Kertomusvuonna ratkaistiin 6 286 kantelua, eli enemmän kuin niitä saapui. Ratkaisimme kanteluita kuitenkin asioita selkeäsi edellisvuotta vähemmän (6 876 vuonna 2023).

Kertomusvuoden joulukuussa otettiin käyttöön mahdollisuus esittelijän vastata kanteluun jaostopäällikön tarkistuksen jälkeen. Tällaisia vastauksia lähetettiin joulukuun aikana 130 kpl. Kyse on oikeusasiamieslain 3 §:n 3 ja 4 momentin mukaisista asioista, joista oikeusasiamiehen tulee viivytyksettä

ilmoittaa kantelijalle, mikäli asiassa ei ryhdytä toimenpiteisiin. Tästä lisää alla lausunnon jaksossa 4.

Kantelumäärien lasku mahdollisti voimavarojen suuntaamisen oma-aloitteiseen toimintaan. Omia aloitteita ratkaistiin vuonna 2024 yhteensä 72 (39 vuonna 2023). Niistä oikeusasiamiehen toimenpiteisiin johti 42 (26) asiaa eli 58 % (67 %) asioista.

Vuonna 2024 kaikista ratkaistuista kanteluista ja omista aloitteista 911 eli 14 % (925 eli 14 % vuonna 2023) johti oikeusasiamiehen toimenpiteeseen. Kanteluista ja omista aloitteista tutkittiin noin neljäsosa ns. täysimittaisesti eli asiassa hankittiin vähintään yksi selvitys ja/tai lausunto. Kun tarkastelun ulkopuolelle jätetään ne kantelut, joita ei tutkittu (2 629 kpl, eli 42 %), toimenpideratkaisujen osuus oli 23,8 %. Täysimittaisesti tutkituissa kanteluasioissa toimenpideprosentti nousi 50 % tuntumaan.

Tarkastusten määrä oli yhä koronapandemiaa edeltänyttä tasoa alhaisempi. Vuonna 2024 tehtiin 77 tarkastusta (83 vuonna 2023). Tarkastuksista 40 % (24 % vuonna 2023) tapahtui oikeusasiamiehen tai apulaisoikeusasiamiesten johdolla ja 60 % (76 %) tehtiin esittelijöiden voimin. Paikkoihin ja tiloihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä henkilöitä, tehtiin yhteensä 26 (39) tarkastusta, joista 12 (19) oli ennalta ilmoittamattomia eli ns. yllätystarkastuksia. Nämä tarkastukset olivat kidutuksen vastaisen kansallisen valvontaelimen tehtäviin kuuluvia tarkastuksia.

Lisäksi laillisuusvalvonta-asioihin kuuluvat lausunnot lainsäädännön valmisteluun ja kuulemiset esimerkiksi eduskunnan eri valiokunnissa säilyivät korkealla tasolla. Lausunto- ja kuulemispyyntöjä saapui 156 (133 vuonna 2023) ja ratkaistiin 117 (120).

Oikeusasiamiehen päätösten ja kannanottojen vaikuttavuus ja tunnettuus on hyvä. Ratkaisujen vaikuttavuutta seurataan pyytämällä valvottavaa kertomaan oikeusasiamiehelle, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt oikeusasiamiehen ratkaisun myötä. Oikeusasiamiehen kannanotot johtavat lähes poikkeuksetta valvottavien korjaaviin toimenpiteisiin.

3 PERUS- JA IHMISOIKEUDET

Kertomuksessa on laaja pääjakso perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Tähän jaksoon on sisällytetty muun ohella oikeusasiamiehen toiminta YK:n yleissopimuksiin perustuvissa erityistehtävissä.

YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) mukaisessa tehtävässä on kysymys tarkastusten tekemisestä paikkoihin, joissa pidetään vapautensa menettäneitä henkilöitä. Heihin luetaan vankien ohella esimerkiksi eräät vanhukset, lapset, psykiatriset potilaat ja kehitysvammaiset henkilöt. Toinen erityistehtävä perustuu YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehtyyn yleissopimukseen.

Tässä jaksossa on selostettu myös oikeusasiamiehen toiminnassa tehtyjä havaintoja tyypillisistä tai pitkään jatkuneista puutteista perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa. Listalla kymmenestä keskeisestä suomalaisesta perus- ja ihmisoikeusongelmasta olivat myös vuonna 2024 puutteet 1) vanhusten oloissa ja kohtelussa, 2) lastensuojelun toteutumisessa, 3) vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisessa, 4) terveyspalveluiden saatavuudessa ja lainsäädännössä, sekä 5) perusopetuksen opiskeluympäristössä, päätöksenteossa ja opiskeluhuollossa. Listalla säilyivät myös 6) maahanmuuttoviraston pitkät käsittelyajat, 7) vankien olojen ja kohtelun epäkohdat, 8) oikeusprosessien pitkä kesto ja oikeuslaitoksen rakenteellisen riippumattomuuden puutteet, 9) ongelmat hyvän hallinnon ja julkisuuden toteutumisessa sekä 10) puutteet perus- ja ihmisoikeusloukkausten ennaltaehkäisyssä ja hyvittämisessä.

> Listaa arvioitaessa on muistettava, että siihen on nostettu sellaisia tyypillisiä tai pitkään jatkuneita ongelmia, jotka on koottu nimenomaan oikeusasiamiehen toiminnassa tehtyjen havaintojen perusteella. oikeusasiamies saa tietoa epäkohdista ja puutteista lähinnä kanteluiden, tarkastusten ja omien aloitteiden kautta. Kaikki perus- ja ihmisoikeusongelmat eivät kuitenkaan tule esiin oikeusasiamiehen toiminnassa.
>
> Laillisuusvalvonta perustuu suurelta osin kanteluihin, jotka koskevat yleensä yksittäisiä asioita. Tämän vuoksi laajemmat ilmiöt (esimerkiksi rasismi ja vihapuhe) eivät näy selvästi oikeusasiamiehen toiminnassa. Lisäksi osa ongelmia ilmentävistä asioista ohjautuu muille valvontaelimille, kuten erityisvaltuutetuille (esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetulle). Jotkut ongelmat taas esiintyvät oikeusasiamiehen toiminnassa niin harvoin, ettei niitä ole otettu puheena olevalle listalle (esimerkiksi saamelaisten oikeudet).
>
> Listan ulkopuolelle voi jäädä selvästi todettujakin perus- ja ihmisoikeusongelmia, jos ne eivät ole esiintyneet OA:n toiminnassa (esim. naisiin kohdistuva väkivalta). Jotkut ongelmat voivat jäädä listan ulkopuolelle sen vuoksi, että niissä on ainakin osittain kysymys OA:n toimivallan ulkopuolelle jäävästä yksityissektorilla tapahtuvasta tai yksityisten ihmisten toiminnasta.

Mahdolliset puutteet tai viiveet oikeustilan korjaamisessa voivat johtua monista eri syistä. Yleisesti voidaan todeta, että OA:n kannanottoja ja esityksiä noudatetaan varsin hyvin. Silloin kun näin ei tapahdu, kysymys on yleensä joko voimavarojen puutteesta tai puutteista lainsäädännössä. Myös lainsäädäntötoimenpiteiden viivästyminen näyttää usein johtuvan voimavarojen puutteesta lainvalmistelussa.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain mukaan oikeusasiamies voi tehdä viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi. Virheen tai kantelijan oikeuksien loukkauksen hyvittäminen oikeusasiamiehen esityksen perusteella on yksi asian sovinnollisen ratkaisun muoto.

Kertomusvuonna tehtiin kuusi hyvitysesitystä, jotka kaikki johtivat myönteiseen lopputulokseen. Suurimmat hyvitykset maksettiin viranomaisen laiminlyönnin vuoksi menetetystä mahdollisuudesta opiskella palkkatuetussa työsuhteessa oppisopimuskoulutuksessa, vammaisen henkilön kohtelusta poliisivankilassa ja esitutkinnan viivästymisestä. Useissa ratkaisuissa kantelijoille ja viranomaisille annettiin ohjausta selostamalla sovellettavaa lainsäädäntöä ja oikeus- tai laillisuusvalvontakäytäntöä sekä käytettävissä olevia muutoksenhakukeinoja.

Oikeusasiamiehen kanslian vuotuisena erityisteemana oli ensimmäistä kertaa digitalisoituva julkinen hallinto ja perusoikeudet. Oikeusasiamiehen tehtävät huomioiden näkökulma rajattiin oikeusasiamiehen valvontavaltaan kuuluvien tahojen tarjoamiin sähköisiin asiointipalveluihin.

Digitalisoituvaan julkiseen hallintoon ja perusoikeuksiin liittyviä havaintoja tehtiin erityisesti kanteluasioissa. Pääosin havainnot kohdistuivat verkkopalveluiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen. Ulkomaalaisen tunnistautumiseen ja puolesta asiointiin liittyvät ongelmat sähköisissä palveluissa olivat kertomusvuonna myös edelleen esillä. Lisäksi asioiden käsittelyn viivästyminen erityisesti uusien sähköisten järjestelmien käyttöönottoon liittyneiden ongelmien vuoksi oli esillä useissa kanteluissa ja tarkastuksilla. Tästä selkein esimerkki on Valviran Soterirekisteriin liittyvät kantelut.

4 KANTELUASIOIDEN RATKAISUVALLAN DELEGOINTI

Perustuslakivaliokunta pyysi myös tekemään lausunnossa selkoa kanteluasioiden ratkaisuvallan delegoimista koskevista mahdollisista sääntelytarpeista. Tältä osin tuon esille seuraavaa.

Oikeusasiamies on jo pitkään pitänyt esillä tarvetta kehittää organisaatiota myös ratkaisijoiden osalta vastaamaan pitkään kasvaneeseen asiamäärään. Oikeusasiamies ja kaksi apulaisoikeusasiamiestä (ns. ratkaisijat) ratkaisevat kaikki kansliaan saapuneet laillisuusvalvonta-asiat. Tämän vuoksi kantelumäärien lisääntyminen lisää välittömästi ratkaisijoiden työmäärää. Lisäksi oikeusasiamies päättää myös lähes kaikista kanslian hallintoon liittyvistä asioista, mikä vie merkittävästi aikaa ratkaisutoiminnalta.

Pitkällä aikavälillä työmäärän lisääntymistä kuvastaa se, että vuonna 1998 kun toinen apulaisoikeusasiamiehen tehtävä perustetiin ja siirryttiin kolmen ratkaisijan järjestelmään, oikeusasiamiehen kansliaan saapui noin 2 500 kantelua vuodessa. Nyt kanteluita saapuu lähes 3 kertainen määrä (7321 kpl vuonna 2025).

Uusien apulaisoikeusasiamiehen tehtävien perustaminen edellyttäisi perustuslain muuttamista, mikä ainakaan lyhyellä aikavälillä ei ole mahdollista. Tämän vuoksi kansliassa on valmisteltu muita mahdollisuuksia ratkaisukapasiteetin lisäämiseen.

Kanslia on edellä kerrotulla tavalla lisännyt ratkaisukapasiteettia vuoden 2024 aikana mahdollistamalla työjärjestyksen muutoksella kanslian esittelijöiden vastata kanteluun jaostopäällikön tarkistuksen jälkeen erillisen ohjeistuksen mukaisesti. Vuonna 2025 tällaisia vastauksia lähetettiin 1 350 kpl.

Kyse on oikeusasiamieslain 3 §:n 3 ja 4 momentin mukaisista asioista, joista oikeusasiamiehen tulee viivytyksettä ilmoittaa kantelijalle, mikäli asiassa ei ryhdytä toimenpiteisiin. Oikeusasiamiehen työjärjestyksen 17 §:n 2 momentin nojalla esittelijä vastata kanteluun, jos vakiintuneen laillisuusvalvontakäytännön perusteella asiassa ei ole kantelun tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä sen vuoksi, että

1. asia ei kuulu oikeusasiamiehen toimivaltaan;

2. kantelu on yksilöimätön tai perusteeton;

3. kantelu koskee yli kaksi vuotta vanhaa asiaa, eikä kantelun tutkintaan ole erityistä syytä;

4. asian käsittely on vireillä toimivaltaisessa viranomaisessa tai siinä voidaan hakea muutosta säännönmukaisin muutoksenhakukeinoin.

Ratkaisutoimivallan laajempi delegointi edellyttäisi säädösmuutoksia, joita on saatettu oikeusministeriön tietoon. Oikeusasiamiehen päätöksenteosta säädetään oikeusasiamieslain 15 §:ssä. Pykälän mukaan oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamies ratkaisevat asiat esittelystä, jolleivät he yksittäistapauksessa toisin päätä.

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Perustuslakivaliokunta on etenkin perusoikeuskytkentäisen sääntelyn yhteydessä pitänyt välttämättömänä, että toimivaltainen viranomainen ilmenee laista yksiselitteisesti tai muuten täsmällisesti tai että ainakin viranomaisen toimivaltasuhteiden lähtökohdat samoin kuin toimivallan siirtämisen edellytykset ilmenevät laista riittävän täsmällisesti. Sen sijaan yksittäisten viranhaltijoiden tehtävät ja toimivaltuudet ilmenevät lain sijasta tyypillisemmin asetuksesta tai työjärjestyksestä. Oikeusasiamiehen työjärjestyksessä on mahdollistettu esittelijöille rajallisesti lähettää vastaus asioissa, joissa ei yleensä ole tarvetta käyttää oikeusasiamiehille kuuluvaa harkintavaltaa. Mikäli vakiintunutta ja selkeää laillisuusvalvontakäytäntöä ei ole, asia esitellään ratkaisijalle.

Tarkoituksenmukaisin tapa keventää ratkaisijoiden taakkaa ja mahdollistaa ratkaisutoiminta myös tilanteessa, jossa asiamäärät mahdollisesti kasvavat vielä entisestään, on vielä harkinnassa. Ratkaisuvallan delegointi on yksi vaihtoehto. Se kuitenkin tukisi perustuslain 21 §:ssä turvattua oikeutta viivytyksettömään käsittelyyn asiamäärien mahdollisesti vielä kasvaessa, kun oikeudellisesti yksinkertaiset asiat voitaisiin ratkaista nopeammin ilman esittelymenettelyä. Muutos vapauttaisi samalla resursseja siihen, että oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamiehet voisivat keskittyä käsittelemään

niitä kysymyksiä, joiden ratkaiseminen edellyttää laajempaa oikeudellista harkintaa rutiininomaisten asioiden käsittelyn sijaan. Samalla ratkaisuvallan delegointi kuitenkin lisäisi osaltaan esittelijöiden taakkaa ja muuttaisi heidän virkavastuutaan.

Jos esittelijänä toimivalle virkamiehelle katsotaan tarkoituksenmukaiseksi antaa ratkaisuvaltaa joissakin oikeudellisesti yksinkertaisissa asioissa, joissa laillisuusvalvonta käytäntö on vakiintunut – erityisesti silloin, kun tavoitteena on vapauttaa oikeusasiamiehen ratkaisuvaltaa nykyistä laajemmin harkintaa edellyttäviin asioihin – tulisi laissa säätää riittävän täsmällisesti ainakin oikeusasiamiehen oikeudesta siirtää ratkaisuvaltaa tällaiselle virkamiehelle sekä toimivallan siirron edellytyksistä.

Alustavien tietojen mukaan säädösmuutokset olisivat etenemässä aikaisintaan seuraavalla hallituskaudella.

Vastaavia muutoksia on tehty mm. tietosuojavaltuutetun päätöksentekoon tietosuojalain 15 §:n muutoksella (HE 62/2023 vp). Perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella on eduskunnassa aiemmin hyväksytty esimerkiksi konkurssiasiamiehen osalta vastaavan säännöksen sisältänyt lakiehdotus (HE 221/2018 vp), vaikka perustuslakivaliokunta ei ole nimenomaisesti ottanut ehdotukseen kantaa.

Oikeusasiamies
Jari Råman

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.